

NOTE

O OPERĂ LITERARĂ INEDITĂ

În *Studii și materiale de istorie medie* volumul al II-lea (1957), cunoscutul cercetător al istoriei noastre Emil Virtosu a publicat textul, precedat de un studiu substanțial, al unei „opere cu totul necunoscute, scrisă în Moldova, la începutul secolului al XIX-lea, de un scriitor al cărui nume zace în întunericul anonimului”. E vorba de poema satirică în versuri: „Vedenie ce au văzut un schimnic Varlaam de la minăstirea Secului din Moldova, la anii de la zidirea lumii 7329, iar de la întruparea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, 1821”, în opt cînturi sau „capete”, avînd la un loc 1238 de versuri de cîte 15 silabe, cu rime împerecheate și cu cezura după a opta silabă.

Poema e neterminată. Ea a fost transcrisă după manuscrisul cirilic într-unul din caietele lui Eminescu și se află la Biblioteca Academiei R.P.R. cota 2307 (f. 6—24). Pînă la versul 1171 copia aparține poetului.

Studiul introductiv analizează condițiile istorico-sociale în care e plasată acțiunea, rezumă cuprinsul poemei și compară textul cu alte scrieri contemporane, înrudite ca temă. Investigația este dusă și în sensul identificării autorului acestei poeme satirice, poemă despre care Eminescu însuși a vorbit de mai multe ori în corespondența sa cu Iacob Negruzzi și cu Slavici. Niciodată însă autorul poemei nu este amintit, încît identifierea carei lui e dificilă și se poate baza doar pe conjecturi și apropieri sugerate de unele documente literare existente.

Astfel, nu fără temei, poema e atribuită vornicului Vasile Pogor, de la care au rămas manuscrise în colecția V. Panopol. Ca temă, ca fond și formă. *Vedenie* e foarte apropiată de alte lucrări ale lui Pogor. În sprijinul supoziției vine o probă materială prețioasă: o foaie scrisă de bătrînul Pogor, în alfabetul cirilic, în care întîlnim exact versurile 1207—1221 din *Vedenie* (achiziții 11/1947), versuri nesemnate, conținînd multe particularități moldovenești — spre deosebire de copia lui Eminescu redactată într-o limbă literară mai îngrijită.

Vedenie a plăcut lui Eminescu. El a copiat-o și, ceea ce este mai important pentru limba noastră literară, a intervenit în text, a modificat lexicul acolo unde expresia i s-a părut prea regională și a apropiat limba dialectală de limba literară, încît poema oglindește, în bună parte, o stare mai nouă a limbii literare (presupunînd că poetul a copiat-o pe la 1875), nu limba de la 1821 cînd se întîmplă acțiunea poemei. *Vedenie* conține totuși un bogat material lexical regional și arhaic pe care editorul de azi al textului a simțit nevoia să-l explice într-un glosar, la sîrșitul reproducerii textului.

★

Sînt necesare acum cîteva observații de ordin lingvistic în legătură cu textul poemei și cu valorificarea ei întreprinsă de E. Virtosu. Confruntarea reproducerii cu textul din copia lui Eminescu ne arată că, deși transcrierea s-a

făcut cu grijă filologică, s-au strecurat greșeli și s-au introdus semne ortografice inexistente în copia eminesciană. Poetul scrie *înălțat* —textul reproduc acum *dă înălțat* (v.8); *dintr-o simpe de hendii*, cu *fir*, *avea antereu* devine: „sivae de Hindii” (v. 183); *Îl discută de mestii* e transcris „... de mescii” (208). S-au pus virgule și alte semne care nu există în copia poetului în versurile: 6, 8, 10, 159, 166, 168, 169, 170, 205, 206 etc.

E desigur binevenită indicarea în note a variantelor și a adnotărilor la text, existente în copia din manuscrisul eminescian. Lexicul rar e uneori înlocuit, în aceste adnotări, prin cuvinte de circulație mai largă. Pentru termenii neobișnuiți, E. Virtosu a întocmit un glosar cu interpretări corecte în general. Unele scăpări sînt ușor de observat de la prima vedere: *bot* e explicat prin: „materie în formă de glob”. Variantele lexicale apar în două locuri, ca două cuvinte aparte, trimițându-se de la unul la altul: *bontă*, *bunt*; *pont*, *punt*; *ros*¹ e explicat prin „rost, gură, glas”: un cuvînt ca *durelnic* (I, 124) nu e

explicat de loc (dureros, chinuitor). Apar apoi multe variante regionale pe care cititorul le cunoaște sau le poate interpreta fără să aibă nevoie de glosar: *aspumal*, *a caliei*, *dimon*, *făgădău*, *lotri*, *matrapalle*, *pingărit*, *scutilor*, *tanduri* etc.

În schimb, autorul studiului a făcut foarte bine cînd a reținut în glosar neologismele existente în textul *Vedeniei*. Într-o epocă destul de veche, iată că apar termeni ca: *afront*, *bufon*, *cocardă*, *diele*, *element*, *favor*, *geniu*, *maskă*, *parlament*, *plan*, *politică*, *sistemă*.

Publicarea documentului este deci prețioasă, atît din punct de vedere literar, pentru înțelegerea mai adîncă a unui moment însemnat din trecutul politic și cultural al țării noastre, cît și pentru completarea cunoștințelor noastre despre activitatea și sursele de îmbogățire a limbii lui Eminescu. Limba *Vedeniei* cu particularitățile ei lexicale merită atenția istoricilor limbii romîne.

Gh. Bulgăr

EXPRESIA: M-A PICAT LA EXAMEN

În vocabularul elevilor și al studenților s-a încetățenit, în ultima vreme, o nouă expresie pentru a denumi faptul de a nu fi reușit la un examen. Se poate auzi, destul de des, în perioada examenelor: „la examenul ăsta *mă pică*” sau „*m-a picat*”.

Această formă hibridă a verbului *a pica* (verb intransitiv folosit ca tranzitiv) cred că se poate explica prin contaminarea produsă între acest verb și celelalte trei verbe întrebuițate pentru a desemna aceeași noțiune: *a cădea*, pe de o parte, și *a lăsa* și *a trînti* pe de altă parte.

Primul dintre aceste verbe este folosit cînd vorbitorul (studentul) se referă la propria sa persoană, la acțiunea făcută de el (ca subiect al propoziției): „*am căzut la examen*”. Cînd vrea să se refere la acțiunea efectuată de profesor în legătură cu el, folosește celelalte verbe, *a lăsa* sau *a trînti*, vorbitorul devenind

obiectul direct al propoziției: „*m-a lăsat* sau *m-a trîntit la examen*”¹.

Pentru a explica cum s-a ajuns la forme ca „*mă pică*”, „*m-a picat*” etc. trebuie să presupunem, cred, două faze. Prima fază a constat în înlocuirea verbului *a cădea*, care, prin deasa lui întrebuițare, își pierduse din valoarea expresivă, cu sinonimul său *a pica*, nelntrebuițat încă în această accepțiune și deci mai expresiv. S-a spus, prin urmare, *am picat la examen* în loc de *am căzut la examen*.

Această continuă înlocuire a cuvintelor desîntrebuițate și cu putere expresivă redusă

¹ Este de presupus că verbul *a lăsa* a fost întrebuițat inițial, cu acest sens, numai în expresia *a lăsa corijent* sau *a lăsa repetent*, iar apoi s-a întrebuițat și eliptic în fraze ca cea de mai sus. Pentru *a trînti*, vezi D. Florea-Rariște, *Din limbajul școlărilor* (studenți și elevi), *Buletinul Institutului de filologie romînă „Alexandru Philippide”* V, 1938, p. 205.